Călătoria de studii în India

Nicolae Zberea (1908-1990)

București
28 septembrie 2025

Călătoria de studii pe care am întreprins-o în India, în perioada octombrie '69 - aprilie '70, a fost împlinirea unei aspirații pe care am nutrit-o încă din adolescență. Gândirea antică indiană a fost pentru mine deosebit de atrăgătoare, pentru că a fost prima care a luat în piept marile probleme ale vieții, căutând să descifreze chinuitoarea enigmă a existenței și a rostului vieții omenești. În Occident, majoritatea intelectualilor a ajuns la această gândire prin Schopenhauer care, prin uimitoarele sale opere, a aruncat o punte directă spre *Upaniṣade*, *Bhagavad-gītā* și spre buddhism. Tot pe această cale am ajuns și eu la poarta templului gândirii indiene, încă din prima tinerețe.

De atunci, am studiat filosofia occidentală în paralel cu cea indiană, am urmărit literaturile vechi și noi ale Indiei, arta popoarelor ei, iar în ultima perioadă - transformările politico-sociale, lupta pentru independență economică, progresul cultural și tehnico-științific. În sfârșit, în urma proclamării limbii hindi ca limbă de stat a Indiei, am început să studiez și această limbă.

Materialul teoretic, destul de bogat, pe care-l acumulasem, reclama să fie confruntat cu realitățile vii ale Indiei. Tocmai această nevoie de a lua contact cu viața concretă indiană, m-a făcut să dau bătălia - o bătălie foarte grea - pentru plecarea în această țară învăluită în atâta mister.

Fără a intra câtuși de puțin în amănunte și a dramatiza lucrurile, trebuie să mărturisesc că această călătorie a fost legată de mari sacrificii și de dificultăți enorme, deoarece eu am plecat în India pe cont propriu, netrimis de nici o instituție de stat. În fond, în condițiile în care am plecat, călătoria mea a fost plină de riscuri și de multe ori a luat aspectul unei grele aventuri. Dar în cele din urmă constelațiile s-au conjuns favorabil și zeii mi-au surâs.

Obiectivele călătoriei mele de studii au fost următoarele:

1. Perfecționarea limbii hindi și aprofundarea literaturii hindi;

2. Călătorii pentru vizitarea unor monumente de cultură și artă, pentru ascensiuni în Himalaya și pentru investigații asupra lui Alecu Ghica - un român pribeag plecat în India către mijlocul secolului trecut;

3. Popularizarea culturii românești prin publicarea unor articole și susținerea unor conferințe în limba hindi;

4. Documentarea asupra realităților economice, culturale, sociale și etnografice;

5. Investigații asupra vieții spirituale indiene.

Înainte de a prezenta activitatea mea, desfășurată pentru atingerea acestor obiective, aș vrea să spun câteva cuvinte despre orașul Agra, în care m-am stabilit. Ca toate orașele din bazinul Gangelui și al Iamunei, Agra este un oraș de câmpie, foarte întins, compus din trei părți mari: centrul orașului, cu străzi largi, cu clădiri moderne și parcuri frumoase; orașul vechi cu bazaruri, cu străzi foarte înguste și case sau prăvălii înghesuite; cartierele noi periferice, cu case și vile în stil Corbusier, foarte frumoase, elegante și adaptate la nevoile climei locale.

Agra este renumită prin monumentele sale istorice și de artă. E destul să reamintesc că Agra a fost cândva capitala Indiei și este orașul monumentului Tāj Mahal, al Fortului Roșu, al mausoleului împăratului Akbar și al orașului mort Fatehpur Sikri, care se află la 42km. depărtare. Desigur că punctul principal de atracție pentru turiști este renumitul mausoleu Tāj Mahal, zidit de împăratul Śah Jahān, în secolul al XVII-lea, pentru mormântul soției sale mult iubite, Mum Tāj. Foarte interesant este Fortul Roșu, cu ziduri de 30 de metri înălțime, cu porți uriașe, cu moschei, palate și săli, dintre care, unele în stil islamic, iar altele în stil hindus sau în stil combinat - islamic-hindus. Deosebit de impresionant este orașul mort Fatehpur Sikri, un fel de Pompei al Indiei, zidit de împăratul Akbar, căruia i-a servit de capitală doar șaisprezece ani. Din cauza secării apelor, orașul a fost părăsit, iar astăzi, Fatehpur Sikri este, cum spune poetul, doar „un martor tăcut al unui vis de altă dată", „un corp fără suflet", o îngrămădire de palate, de moschei și de săli abandonate, pe o colină în mijlocul unui pustiu de nisip. Sunt foarte interesante legendele care s-au creat în jurul acestor minuni ale arhitecturii și artei.

În afara acestor monumente de arhitectură musulmană, Agra se mândrește cu templul hindus Radhasvami din cartierul grădinilor. Templul este în reconstrucție, fiind proiectat pentru șapte nivele, iar comunitatea religioasă Radhasvami, căreia îi aparține, are ambiția să realizeze o operă de arhitectură care să întreacă în frumusețe Tāj Mahalul. Alt punct de atracție îl constituie sectorul industrial Dayal Bhag, care aparține tot coloniei religioase Radhasvami, asupra căreia voi mai reveni. În sfârșit, trebuie remarcate piețele medievale ale Agrei, dintre care cea mai vizitată este Kinari Bazar, cu prăvălii înghesuite, pline de obiecte de artă populară, de miniaturi, de vase, de zei, de covoare și dughene cu mâncăruri și dulciuri băștinașe care se prepară și se mănâncă în stradă.

Am enumerat doar locurile mai remarcabile, fără să intru în prea multe detalii. O expunere mai amănunțită despre monumentele de artă din Agra, ar putea constitui subiectul unei comunicări speciale.

Cât privește Institutul Central de Limba Hindi din Agra, la care am studiat, acesta este, în fond, un centru de perfecționare a profesorilor de limba hindi, care predau această limbă în statele indiene cu alte limbi decât hindi. Din cei două sute de studenți ai Institutului, eu am fost singurul străin. Institutul se bucură de autonomie, este condus de un consiliu și se află sub jurisdicția directă a Ministerului Central de Învățământ din New Delhi.

Metodele de predare constituie o îmbinare a vechii metode clasice herbartiene, cu cele mai noi procedee didactice occidentale și americane. De aceea, pe lângă cursurile obișnuite, așa cum se țin și astăzi încă în majoritatea instituțiilor de învățământ superior de pe glob, în care profesorul folosește metoda expozitivă, iar studentului îi revine doar rolul pasiv de a recepționa și de a lua notițe - o importanță deosebită se acordă activității creatoare a studentului, lucrărilor aplicative și muncii individuale, în care culegerea materialului, sistematizarea și expunerea lui constituie rodul eforturilor personale ale acestuia.

Pentru a imprima un caracter cât mai activ procesului de învățământ, o atenție deosebită se acordă muncii în bibliotecă, citirii presei, conferințelor, manifestărilor artistice, sportului și competițiilor. În sfârșit, un loc de primă importanță se atribuie seminariilor, colocviilor, pregătirii pentru examene și, în special, examenelor.

Trebuie să arăt că profesorii de la acest institut sunt foarte bine pregătiți și selecționați, majoritatea fiind doctori în filologie. Rectorul institutului, Dr. Vrajeshvar Varma este o figură distinsă, un eminent filolog, un scriitor de talent și, mai presus de toate, un om de suflet. Corpul profesoral se distinge prin competență și mult tact pedagogic, care lasă o impresie neștearsă. Viața din cămine este bine reglementată și organizată, sarcinile și muncile obștești din colectivul fiecărui cămin sunt repartizate cu multă rigurozitate, iar disciplina este consimțită.

Constatările de mai sus le-am făcut pe baza experienței personale, a participării sistematice la cursuri, la exerciții în laboratorul fonetic, la conferințe, din viața de cămin și din examenele la care am fost supus.

În legătură cu cel de-al doilea obiectiv al călătoriei mele, trebuie să semnalez că, fiind un pasionat turist și dorind să văd cel puțin o infimă parte a frumuseților naturii și a monumentelor de arhitectură și artă indiană, am întreprins cinci călătorii prin India, dintre care trei în Himalaya, una la renumitele peșteri Ajanta și Ellora și una la Jagannath-Puri, în Orissa. La Jagannath-Puri am mers pentru a continua investigațiile asupra lui Alecu Ghica, compatriotul nostru plecat în India în prima jumătate a secolului trecut și care și-a petrecut aici ultima parte a vieții sale. Afară de aceasta, atât la sosirea în India cât și la plecare, am vizitat locurile remarcabile, muzeele și galeriile de artă și de pictură din New Delhi.

Prima călătorie în Himalaya am făcut-o în cadrul Institutului, împreună cu șaizeci de studenți și cinci profesori, pe cursul superior al Gangelui, în regiunea Haridwar-Rishikesh-Massuri. Localitățile de aici sunt înșirate de-a lungul Gangelui, așa cum Sinaia, Bușteni, Azuga și Predeal sunt înșirate de-a lungul râului Prahova, bineînțeles în alte proporții. Aceasta a fost pentru mine o călătorie de inițiere, prima incursiune în imensitatea himalayană.

În prima parte a sa, în regiunea Haridwar-Rishikesh, această călătorie a fost, în fond, un pelerinaj la templele hinduse de care abundă aceste locuri. De la intrarea în Haridwar - temple, temple, mereu temple. Aici se fac vizite fără sfârșit la temple, alternate cu scăldat în apele „sacre" ale Gangelui. Imediat la nord de Rishikesh începe regiunea mănăstirilor, cu asceți în haine de culoare portocalie. Prima, la poalele munților Himalaya, într-un cadru pitoresc, care predispune la meditație și reculegere este Mânăstirea Celor Șapte Ṛși. Cu secole și chiar cu milenii în urmă, aici s-au bazele celor șase sisteme filosofice indiene și tot aici au fost create cele mai multe dintre *Upaniṣade*. În centrul mănăstirii este un panteon consacrat celor mai de seamă reprezentanți ai gândirii religioase și filosofice indiene.

De aici, mai spre nord, urmează șirul lung al mănăstirilor și templelor de la Rishilakshman Jhula cu șiruri kilometrice de cerșetori. În general cerșetorii abundă în jurul templelor și mănăstirilor, dar aici e ceva de neînchipuit. Prezența lor crează o

ambianță de promiscuitate, care îi face pe străini să tragă multe concluzii false despre India.

Partea a doua a călătoriei, în regiunea Dehradun și Massuri a avut un caracter turistic. Toată partea de nord a orașului Dehradun, orașul nou, are o mulțime de vile foarte elegante. În orașul vechi sunt câteva case de adăpost jainiste, simple, dar curate și destul de confortabile. Massuri este numele muntelui, înalt de 2500 metri și a orașului cu același nume, așezat pe vârful acestui munte. Orașul este o stațiune climaterică și un punct foarte atractiv pentru turiști. Pe timpul dominației engleze, a fost locul de refugiu al înalților funcționari, pe timpul căldurilor caniculare. Priveliștile sunt superbe. Lanțurile munților Himalaya, cu vârfurile acoperite de zăpadă care sclipește în soare, stau chiar în față. Vizibilitatea este atât de bună, încât ramificațiile munților se disting până dincolo de izvoarele Gangelui.

A doua călătorie a fost la renumitele peșteri Ajanta și Ellora, despre care citisem mult încă în țară. În secolele VII-VIII e.n., pictura murală a tuturor țărilor din estul Asiei și a Japoniei a fost sub influența picturii acestor peșteri. Ajanta și Ellora se află în statul Mahāraștra, la 1000 km depărtare de Agra și 300 km de Bombay. Am făcut această călătorie cu trenul, iar distanțele mici, cu autobuzul. Atât peșterile de la Ajanta cât și de cele la Ellora nu sunt peșteri naturale, ci tăiate de om în stâncă. De aceea, poate, sunt atât de uscate și de salubre. Toate cele douăzeci și nouă de peșteri din Ajanta sunt buddhiste. De fapt, fiecare peșteră este un altar sau o mănăstire. Pe pereții interni sunt pictate vestitele fresce cu teme buddhiste, iar fațadele sunt sculptate. Majoritatea peșterilor sunt prevăzute cu câte o statuie mare a lui Buddha. Peșterile au fost excavate și lucrate timp de nouă sute de ani (sec. II i.e.n. - sec. VII e.n.), într-o perioada când artă antică indiană atinsese apogeul.

Drumul către Ellora trece prin orașul Aurangabad. Spre deosebire de Ajanta, la Ellora sunt trei grupuri de peșteri: buddhiste, jainiste și hinduse. Peșterile buddhiste au fost lucrate în secolele IV-IX, iar cele hinduse în secolele VII-IX când începuse decăderea buddhismului. În timp ce pereții peșterilor buddhiste și jainiste sunt netezi, iar interiorul foarte simplu, cele hinduse sunt sculptate cu chipuri de animale, de oameni, de zei și zeițe. Dintre acestea, cea mai impresionantă este peștera cu templul Kailash, sculptat dintr-un singur bloc în interiorul acesteia. Acest templu monolit, înalt de treizeci de metri, este o minune a arhitecturii și sculpturii indiene. De altfel, este singurul de acest fel din lume. Kailash, unul din vârfurile cele mai înalte ale munților Himalaya, este Olimpul indian, reședința zeului Śiva și templul a fost construit pentru a reda imaginea acestui Olimp. Atât peșterile din Ajanta, cât și cele din Ellora uimesc, încântă și emoționează în cel mai înalt grad.

În afară de peșterile de la Ellora, care se află la 20 km de orașul Aurangabad, în jurul acestui oraș am vizitat cetatea inexpugnabilă de la Daulatabad, mausoleul împăratului Aurangzeb de la Khultabad și templul lui Śiva, iar în oraș - mausoleul soției lui Aurangzeb și un grup mic de peșteri buddhiste, în stâncile foarte pitorești de la marginea orașului. Este interesant ca în toate templele se intră fără pantofi. La intrarea în altarul templului lui Śiva, bărbații trebuie să lase și cămașa.

Deși nu sunt un amator al excursiilor în grup, totuși, prima mea călătorie făcută în cadrul Institutului, a fost foarte plăcută. Deja cu prilejul acestei călătorii mi-a încolțit gândul de a face singur o ascensiune în Himalaya. De aceea, pe parcurs m-am și documentat cum se face o asemenea ascensiune. De un mare ajutor mi-a fost un bun prieten, pe care mi-l făcusem la Agra, profesorul de științe economice de la Universitatea din acest oraș, Dr. Joshi, un bun cunoscător al regiunii Ranikhet-Nainital. La 14 martie am plecat cu trenul de la Agra până la ultima gară Katgodam, iar de acolo, cu autobuzul, la Nainital și apoi la Ranikhet. Cu câteva scrisori de recomandare în buzunar, am început să-mi organizez ascensiunea. După ce am tocmit doi nepalezi, doi gurka, mi-am procurat un cort special cu o trusă de dormit, am completat hainele de călătorie și am făcut rost de alimentele necesare, am pornit la drum pe poteci de munte. Unul din „tigrii" mei pleca înainte, instala cortul peste noapte, iar celălalt mă însoțea îndeaproape. Am început ascensiunea de la poalele muntelui Nanda Devi, pe niște poteci la 2500 metri altitudine, după care am pătruns până dincolo de masivul Thrishul, la altitudinea de 3800 metri (masivul are 6120 metri înălțime). Pentru a da câteva imagini mai concrete despre această ascensiune, voi cita câteva extrase scurte din jurnalul meu de călătorie.

19 martie. Ascensiunea merge încet, greu, dar progresează. Sambhusingh e mereu cu mine. Ambii sunt "tigri" cinstiți. De altfel, pe aici e un exod de nepalezi - pentru muncă, mai ales pentru munca forestieră. Ramsingh merge înainte, va instala cortul pentru dormit. Vom dormi la 2800 metri. Splendid. Timpul e frumos. Cam vânt. Trecem peste ghețarul Pindari. Priveliștile sunt de nedescris. Lanțurile himalayene sunt sălbatice, mărețe, tăcute, iar zăpezile lor sclipesc ca diamantele.

20 martie. Am dormit în cort. Cam greu. Oamenii mei sunt foarte cumsecade. Pentru ei această ascensiune e o plimbare banală. Poate ca îi și plictisește. Cu totul altfel e pentru mine. Afară de aceasta ei sunt în elementul lor și foarte rezistenți. Și apoi diferența de vârstă. Oricum, priveliștile sunt mărețe, sublime.

Seara, 20 martie. Suntem la 3200 metri. Din nou vom dormi în cort. Să vedem mâine.

21 martie. Suntem la 3800 metri. Mai departe nu mai merge. Potecile sunt blocate complet cu zăpadă. „Tigrii" nu-și mai iau nici o răspundere. De altfel, nici nu e cazul. Vâjâituri și o senzație dureroasă în urechi. Respirația foarte grea. Senzații de greață și de oboseală. O ultimă privire. Un sublim sălbatic și înfricoșător, un pustiu plin de frumusețe. Aproape o detașare de tot ce e teluric, o senzație cosmică. Tăcere, zăpadă și gheață. Totuși la soare e cald și plăcut. Senzațiile neplăcute din urechi mereu prezente. Fiecare pas cere un mare efort. Lipsa de oxigen obosește și sufocă. Vom coborî spre râul Nainital sau Almora. Așadar încă una-două nopți vor trebui petrecute în cort.

Trebuie să adaug ca scopul ascensiunii mele era să ajung la izvoarele Gangelui, la Gangotri. Acolo sunt două mănăstiri străvechi - Vedarnath și Badrinath - cu rși care trăiesc într-o adevărată izolare, într-o sihăstrie de basm. Și acum îmi sună în urechi vorbele prietenilor mei din Agra: „Numai acolo veți găsi adevărați rși. Pe cei din

Rishikesh nu se poate conta." Dar la Gangotri nu se putea ajunge decât la sfârșitul lui mai sau iunie, căci abia atunci se topesc zăpezile și potecile devin practicabile.

În sfârșit, ultima și cea mai lungă călătorie am făcut-o din New Delhi, după ce am părăsit Agra, înainte de întoarcerea în țară. Ruta: New Delhi-Darjeeling-Jagannath-Puri. Scopul: La Darjeeling - ascensiune în Himalaya și culegere de material despre unul din cei mai remarcabili scriitori în limba hindi, Rahul Sankrityayan. La Jagannath - noi investigații despre Alecu Ghica.

La Darjeeling, unde este casa memorială a lui Rahul Sankrityayan, am ajuns bolnav. La plecarea din New Delhi îmi făcusem injecția antiholerică-antitifoidă de care aveam nevoie pentru înapoierea în țară. Spre deosebire de injecția făcută în țară, reacția a fost atât de puternică, încât aproape tot timpul cât am stat la Darjeeling, n-am fost în stare de nici un efort mai mare, așa încât planul ascensiunii s-a prăbușit, trebuind să mă limitez doar să admir de departe lanțurile înzăpezite ale magnificului masiv Kanchenjunga. De la Darjeeling priveliștea munților Himalaya este mult mai impresionantă decât de la Massuri și Ranikhet. Pe drept cuvânt, Darjeeling-ul se consideră cea mai frumoasă stațiune climaterică din India. În schimb, materialul obținut despre Rahul Sankrityayan a fost foarte prețios.

De la Darjeeling am plecat la Orissa, la templul Jagannath-Puri, unde m-am ocupat de Alecu Ghica. Templul pe lângă care s-a stabilit Alecu Ghica este o construcție grandioasă (59 metri înălțime), în stil hindus nordic, îmbinat cu stilul specific orya (fără coloane, cu muchiile ca niște vertebre). Despre Alecu Ghica am mai făcut o comunicare, așa încât aici nu pot să mă extind prea mult. Templul Jagannath a fost până în ultimul timp sub administrația Guvernului statului Orissa, care a creat un comitet special de administrație a acestui templu. Când am fost la Jagannath-Puri, predarea arhivei se afla în ultima fază. Din această cauză n-am putut să consult decât cronica templului cu istoria mănăstirilor din perioada domniei māharājahului Dibyasingh Deb, în care se vorbește despre mănăstirea asceților frugivori și despre Alecu Ghica, întemeietorul ordinului asceților frugivori. Această cronică constituie o mărturie sigură și un document autentic de mare valoare, care confirmă faptul cel mai important, cunoscut și la noi în țară, anume prezența lui Alecu Ghica la Jagannath-Puri, într-o perioadă care începe cu anul 1858. Nu e lucru ușor să mergi pe urmele unui pribeag ca Alecu Ghica. Am căutat indicii cât de neînsemnate, referitoare la eventualele lucrări scrise, note personale, fotografii ale compatriotului nostru. Am stat de vorbă cu asceți din strada Haracandi, unde a locuit Alecu Ghica, dar timpul a șters toate urmele și astăzi nimeni nu-și mai aduce aminte nu numai despre Phalahari Baba, supranumit mai târziu Alecu Ghica-sfântul, dar nici de discipolii săi. Mircea Eliade a căutat să învăluie în mister viața doctorului Honigberger, celălalt compatriot al nostru, care a făptuit cinci călătorii în India, a stat în total 26 de ani în această țară și despre care se cunosc toate amănuntele. Ce să spunem atunci despre Alecu Ghica asupra căruia planează atâtea semne de întrebare? Se știe, de exemplu, că el a părăsit țara pentru totdeauna în noiembrie 1834. Pe unde a pribegit între anii 1834-1858 și când și cum a ajuns în India? Care este enigma celor 24 de ani

a căror reconstituire nu este atât de simplă? De asemenea, care este drumul, desigur foarte întortocheat al căutărilor sale spirituale din această perioadă? Până în prezent nu se cunosc nici școlile filosofice și nici sistemele religioase cu care venise în contact înainte de a îmbrățișa hinduismul. Tot atât de misterioase rămân și cauzele care l-au determinat să vină la Jagannath-Puri și să se stabilească acolo. În fine, nu se cunoaște nici sfârșitul carierei sale de ascet de pe lângă acest templu. Desigur că viața lui Alecu Ghica ar fi putut constitui subiectul unui roman plin de mistere, mult mai interesant decât cel despre Honigberger. Este adevărat că, pe vremea când Mircea Eliade a scris romanul Secretul doctorului Honigberger, încă nu se știa nimic despre Alecu Ghica. Meritul de a-l fi descoperit i-a revenit eminentului nostru cercetător al istoriei, profesorul Emil Vârtosu, în 1962.

Un alt obiectiv al activității mele în India a fost munca publicistică și popularizarea culturii românești. Astfel, după două luni de la sosirea în India, în numărul din ianuarie 1970 al revistei *The Indo-Asian Culture*, a apărut în limba engleză articolul meu K. Gjellerup - un maestru al expresiei artistice a gândirii indiene. Lucrările științifice despre cultura și gândirea indiană, împreună cu numele marilor indologi germani sunt arhicunoscute în India. E destul să spun că una din străzile centrale din New Delhi poartă numele vestitului indolog german Max Müller. Dar despre maeștrii expresiei artistice a gândirii indiene, ca Gjellerup și Eminescu, se cunoaște foarte puțin. De aceea articolul meu a fost primit cu mult interes și cu multă căldură.

Un alt articol, tipărit în limba hindi, în cea mai mare și mai răspândită revistă hindi *Dharma Jug* a fost viața romanțată a lui Alecu Ghica. Am publicat acest articol cu titlul: *În căutarea absolutului: Peregrinările unui călător român în India, în sec. al XIX-lea.* Articolul a apărut cu o scurtă notă biografică a redacției, intitulată *Nicolae Zberea - primul scriitor român în limba hindi.*

Un alt articol, tot în limba hindi, cu titlul Influența gândirii antice indiene asupra literaturii române, a apărut în Anuarul Institutului Central Hindi din Agra. Am început articolul cu romanele populare *Varlaam și Ioasaf* și *Alexăndria*, am tratat mai extins despre B.P. Hașdeu, Mihai Eminescu și George Coșbuc și am terminat cu Lucian Blaga, Mircea Eliade și Liviu Rebreanu. Tot în acest număr a apărut articolul despre Predarea limbilor sanscrită și hindi în România.

Totodată, în fața studenților și profesorilor Institutului Central Hindi, am ținut în limba hindi conferințele Realismul critic în literatura română și Influența gândirii antice indiene asupra literaturii române. La Societatea de Răspândire a Limbii Hindi am vorbit despre *Predarea limbilor sanscrită și hindi în România.*

Un alt obiectiv căruia i-am acordat multă atenție a fost cunoașterea aspectelor economice, culturale, sociale și etnografice ale Indiei.

India este țara contrastelor și contradicțiilor de tot felul, învăluită într-o diversitate atât de mare de aspecte, încât e foarte greu s-o cuprinzi. De aceea, cea mai mare întrebare pentru mine era, care să fie calea de acces, calea de pătrundere în viața poporului indian? Îi vedeam pe turiștii străini asaltând mausoleul Tāj Mahal și alte locuri istorice pe care le fotografiau din toate părțile, pentru a reveni apoi în hotelurile lor

luxoase, fiindu-le parcă frică să se despartă de modul de viață occidental. Îmi dădeam seama că în felul acesta se putea pătrunde, cel mult, în trecutul Indiei. Dovada erau concluziile lor nerealiste despre India, trase pe baza celor văzute prin geamurile hotelurilor de prim rang, a vagoanelor de dormit sau a automobilelor. Ori eu, îmi puneam întrebarea cum pot să cunosc adevărata față a Indiei, India prezentului și, chiar, și cea a viitorului? Cum era să ajung la această Indie? Eu am ales o cale care s-a dovedit, în cele din urmă, fructuoasă, anume, calea documentării prin contact viu cu oamenii din toate categoriile sociale. Am luat hotărârea de a merge în fiecare duminică și de sărbători în satele din jurul Agrei și în cartierele muncitorești ale orașului, unde puteam să stau de vorbă atât cu țăranii, cât și cu muncitorii. Pentru aceasta, de mare ajutor mi-a fost cunoașterea limbi hindi, iar mai târziu, și a dialectului său local, braj.

Hoinărind pe jos și cutreierând împrejurimile Agrei, întâlneam peste tot o ospitalitate și o bunăvoință care mă impresionau. Țăranii și muncitorii mă invitau în casele lor, îmi arătau gospodăriile, îmi vorbeau de viața lor, iar, pe câmp, îmi explicau procedeele lor de irigare și de întreținere a culturilor. Temele de discuție erau cele mai variate: economice, obștești, culturale, abordam probleme sociale ca viața în familia patriarhală sau probleme spirituale ca aceea a reîncarnărilor. Îmi făcusem prieteni aproape în fiecare sat. Într-un sat numit „Satul Bătrânei Zeițe", m-am împrietenit cu un țăran care avea un talent rar de a povesti întâmplări și legende mitologice legate de reîncarnare. Legendele erau atât de captivante, încât am și cules câteva.

Numai venind în contact cu realitatea, mi-am putut da seama cât de mult colonialiștii, foștii stăpâni ai Indiei, au căutat să ascundă adevărul despre India și s-o prezinte cu o față cât mai schimonosită. Când discuți cu turiștii, îți dai seama cât de înrădăcinate sunt unele idei preconcepute despre India. Mereu auzi leit-motivul: caracterul i..est, static, pasiv al spiritului indian sau India - țară a mizeriei. Dacă acești turiști ar mai lăsa templele pe lângă care mișună fel de fel de cerșetori și de paranoici, dacă n-ar fi atât de ahtiați după fakirism și exotism, dacă ar fi receptivi la aspectele pozitive ale realităților indiene și ar merge printre țărani și muncitori, desigur că și-ar schimba mult părerile. Ca unul care am luat contact direct cu realitatea indiană, am rămas profund impresionat de contrariu - de dinamismul, de spiritul activ, de voioșia și optimismul poporului indian. Ca unul care am trăit zi de zi și oră de oră în mijlocul indienilor, i-am cunoscut inteligenți, talentați, înzestrați cu multă sensibilitate și cu mult umor. Frumusețea lor fizică, spiritualitatea, dragostea pentru sport, dragostea pentru copii și animale, sunt acele trăsături caracteristice care mi-au lăsat imagini neșterse.

Este adevărat că în India mai există multă sărăcie, este adevărat că în unele orașe mari poți vedea colibe alături de palate sau chiar oameni dormind pe trotuar. Este incontestabil că regimul colonial a lăsat răni adânci, dar turistul receptiv la aspectele majore ale dezvoltării Indiei contemporane, va observa că țigla înlocuiește paiele, cărămida - paianta, electricitatea - opaițul și că, până și în satele cele mai îndepărtate, există tendința de a se alinia al un nivel de viață mai ridicat. Un asemenea turist nu

va trece indiferent pe lângă uriașele baraje, pe lângă milioanele de hectare irigate, pe lângă giganticele uzine metalurgice, pe lângă marile rafinării de petrol, pe lângă fabricile moderne, împrăștiate pe tot teritoriul Indiei, pe lângă reactoarele atomice și nici pe lângă instituțiile științifice, școlile de toate gradele și spitalele, numărul cărora crește văzând cu ochii în fiecare plan cincinal.

Nu Tāj Mahal sau Fortul Roșu constituie fața adevărată a Indiei, în special a celei contemporane, ci aceste magistrale ale civilizației, de pe care poporul indian duce dialogul cu viitorul său. Iată de ce, pe lângă templele și palatele trecutului, turistul este obligat să observe și năzuințele și eforturile poporului indian de a vindeca rănile colonialismului și prin aceasta să întrezărească India de mâine, care se trezește la istoria ei nouă.

În încheierea acestor idei vreau să arăt că și întreaga gândire filosofică și religioasă indiană este prin excelență dinamică. Cele trei principii ale cosmogoniei indiene sunt o expresie a dinamismului. Brahma este principiul eternei creații, Viṣṇu este principiul conservării, iar Śiva cel al distrugerii neîncetate. Procesul cosmic este un proces dinamic, un proces de veșnică creație și veșnică distrugere. Totul se petrece ca în dialectica lui Hegel. De altfel, este bine stabilit că Hegel a cunoscut gândirea antică indiană, în special *Bhagavad-gītā*. De aceea, cred că n-am să greșesc dacă voi afirma că *Fenomenologia Spiritului* n-a fost decât un ecou al acestei gândiri.

Cel de al cincilea obiectiv, ultimul și cel mai interesant pentru mine, a fost viața spirituală a Indiei. Mai mult decât limba hindi, mai mult decât călătoriile în Himalaya, acesta a fost aspectul care m-a interesat cel mai mult și, aș putea spune, a fost scopul suprem al călătoriei mele în India. Spre deosebire de toate celelalte, această redută părea cea mai grea de cucerit. De aceea, și aici, m-am văzut în fața aceleiași întrebări: care să fie poarta prin care să pot pătrunde în labirintul gândirii și spiritualității indiene?

Foarte curând, însă, am putut constata că greutățile nu sunt atât de mari precum mi le închipuiam, că tot contactul viu cu oamenii este cheia descifrării acestei enigme.

Alături de oamenii simpli din Agra și din satele dimprejur, Institutul, respectiv profesorii și colegii, mai ales cei din cămin, cu care eram în contact permanent, constituiau pentru mine o bază inepuizabilă de documentare. Mediul în care îmi desfășuram activitatea îmi oferea posibilități nelimitate de investigație, prin faptul că colegii mei erau veniți din toate colțurile Indiei și reprezentau toată varietatea ei etnografică: din Kerala până în Nagaland. În avantajul meu mai venea și faptul că discuțiile spirituale sunt, pentru indieni, subiectul cel mai pasionant. Foarte curând de la venirea mea la Agra, am făcut cunoștință cu câțiva membri ai coloniei comunitare Radhasvami. Principiile social-economice ale acestei comunități sunt foarte apropiate de acelea ale binecunoscutului socialist religios francez Saint-Simon, pentru care Engels avea multă admirație. Colonia este extrem de bogată: are terenuri agricole, fabrici, uzine, școli de toate gradele, spitale, biblioteci etc. Sunt foarte interesante concepțiile filosofice și religioase care stau la baza vieții spirituale al acestei comunități. Ele constituie, în fond, o sinteză a celor mai înalte principii ale siste-

melor filosofice și religioase indiene. Cunoașterea acestor concepții mi-a servit ca o introducere la cunoașterea, în general, a gândirii filosofico-religioase indiene. În cartea sa, *India secretă*, Paul Brunton a consacrat două capitole acestei comunități. Unul din principiile sale de bază este acela că, pentru a fi virtuos, omul nu trebuie să fugă în junglă, în pustiu sau în Himalaya ci poate duce o viață spirituală intensă în comunitate, într-un mediu de civilizație și confort.

Călătoriile în Himalaya și pe cursul superior al Gangelui, unde am putut sta de vorbă cu unii asceți, mi-au completat baza de documentare, dându-mi reale posibilități pentru a pătrunde mai adânc în înțelegerea spiritualității indiene.

Contactul cu un yogi, cu numele Candrashekhar, un om încă tânăr și foarte interesant, mi-a dat posibilitatea să cunosc mai temeinic tehnica yogină și să discut unele principii de bază ale filosofiei Yoga. Candrashekhar, inginer de profesie, a lucrat mai mulți ani la căile ferate. La universitate a fost cel mai bun student și un sportiv fruntaș. La un moment dat în viața lui a survenit o criză spirituală, care l-a făcut să părăsească serviciul și să se facă ascet rătăcitor yogin.

În sfârșit, în timpul șederii mele la Agra am avut schimb permanent de idei cu prieteni și cunoștințe pe care am reușit să mi-i fac în acest oraș. Unii dintre ei, cum a fost medicul chirurg dr. S.P. Śrivastav, au fost membri ai Societății Teosofice și oameni cu o vastă cultură spirituală și filosofică. Un bun cunoscător al hinduismului a fost și Purushotam Das Agraval din New Delhi de a cărui ospitalitate m-am bucurat din plin. Sunt bucuros că pot saluta în mijlocul nostru pe fiul său, inginerul Aśoka Agraval venit la specializare în țara noastră.

Primul lucru care m-a frapat imediat ce am început să mă aclimatizez, a fost acela că în India nu există o criză spirituală, așa cum există, în mod foarte acut, în Occident. În India există criză economică, criză socială, criză politică, dar nu există o criză spirituală, după cum nu există nici un conflict între religie și știință.

Pribegind prin satele din jurul Agrei, am putut observa că una din cărțile cele mai iubite ale țăranului indian, o adevărată carte de căpătâi, este *Rāmāyaṇa* în versiunea hindi a marelui poet Tulsidas. Țăranii indieni cunosc pe de rost pasaje întregi din această carte. Unii citesc și *Bhagavad-gītā*, dar *Rāmāyaṇa*, acest poem epico-filosofic și religios, formează fondul general al filosofiei populare și naționale indiene, concepția despre lume a poporului indian.

Conform acestei concepții popular-naționale, la baza lumii stă o substanță unică, Absolutul sau Marele Tot, îmbrăcat în mii și milioane de forme care se schimbă fără încetare și acest torent al transformării fără sfârșit constituie uriașul proces cosmic de evoluție și involuție.

În versul:

> Căci a voastre vieți cu toate sunt ca undele ce curg,
> Veșnic este numai râul: râul este Demiurg,

Eminescu a redat această concepție într-un limbaj mai occidental, Demiurgul, fluviul fiind Marele Tot, iar valurile reprezintă formele în care el îmbracă.

Cel mai interesant este faptul că toate aceste transformări au la bază legea cauzalității, cauza și efectul. Legea cauzalității domină totul, până și viața psihică și spirituală a omului. Tot pe această lege se bazează în mod exclusiv și doctrina karmei care ocupă un loc central în viața spirituală a indienilor. Această doctrină susține că nimic pe lume nu este întâmplător sau fără cauză. Caracterul omului, trăsăturile lui bune sau rele sunt produsul sau efectul faptelor sale bune din trecut, constituie o acumulare a însușirilor pozitive sau negative câștigate anterior.

Este o doctrină care are la bază mult spirit științific și, este în acord cu rezultatele științelor moderne, în primul rând cu teoria evoluționismului și cu cele mai noi teorii din biologie. Conform doctrinei Karmei, omul este propriul său creator, el este rezultatul acțiunilor sale din trecut, din alte existențe.

Considerat pe plan literar-artistic, acest spirit științific, care stă la baza tuturor concepțiilor filosofice și religioase indiene, explică de ce în literatura sanscrită și, în general, în literaturile indiene mai vechi nu există tragedia. Este gândirea indiană atât de optimistă, încât este incompatibilă cu tragedia? Nicidecum! Explicația o dă logica imanentă a gândirii indiene. La baza tragediei grecești a stat problema răului, problema suferinței, iar omul era socotit o jucărie în mâinile destinului atotputernic și implacabil. În tragedia greacă, omul nu depinde de el însuși, o forță străină îl stăpânește. Această forță este în afara lui. De aici, enigma pururea nedescifrată a existenței. În concepția indiană lucrurile stau cu totul altfel: viața omului nu este dominată de forțe exterioare oarbe, hazardul și lipsa de cauzalitate sunt excluse. Prin acumularea caracterelor fizice și psihice dobândite și prin adăugarea lor la cele moștenite, omul se creează pe sine însuși. Omul este astăzi, ceea ce a acumulat în trecut și va fi în viitor ceea ce acumulează în prezent. De aceea, de la început până la sfârșit, gândirea indiană este pătrunsă de spiritul justiției imanente.

Așadar, bogăția sau sărăcia noastră spirituală, trăsăturile pozitive sau negative ale caracterului nostru, sunt propria noastră operă. Omul nu poate căpăta ajutor din afară, zeii nu-l pot salva, el trebuie să se bizuie pe propriile sale forțe. Aceasta este ultima concluzie a înțelepciunii indiene. Sub o formă sau alta, sâmburele acestei înțelepciuni milenare stă sădit în colțurile cele mai ascunse ale sufletului indian.

Putem întâlni această concepție în diferite variante, de cele mai multe ori înfășurată în vălurile miturilor, alegoriilor de tot felul și al misticismului, dar esența ei rămâne nedespărțită de gândirea popoarelor Indiei. Ea este rodul unei străvechi culturi, care a atins o mare stabilitate și care a reușit să găsească soluția marii probleme spirituale care a frământat omenirea de secole și milenii.

În încheierea acestor considerații, aș vrea să mai arăt câteva trăsături caracteristice ale spiritualității indiene, ca rezultat concret și practic al gândirii sale. În acest context, în primul rând trebuie puse ospitalitatea, prietenia și bunăvoința, despre care am mai vorbit. În sufletul indian, lărgimea acestor sentimente este fără limită. Din tot ce am văzut în India, spontaneitatea și sinceritatea lor m-a impresionat cel mai mult.

O altă trăsătură caracteristică a spiritului indian este toleranța religioasă și toleranța convingerilor. Nicăieri diferite religii, convingeri și crezuri nu coexistă mai bine

ca în India. Când musulmanii au cucerit India, se credea că vor lichida hinduismul și întreaga orânduire indiană. Dar, chiar în anul în care regele Carol al IX-lea al Franței dădea ordinul să fie uciși toți protestanții, împăratul musulman al Indiei, Akbar, a proclamat că la temelia statului trebuie să stea toleranța religioasă. Ce însemna aceasta? Aceasta însemna că islamul s-a adaptat spiritului indian. Aceasta însemna o mare victorie a gândirii indiene.

În sfârșit, o altă trăsătură remarcabilă a poporului indian este dragostea lui nețărmurită pentru pace. Indienii nu au fost niciodată cotropitori. Civilizația, cultura, religia și arta indiană s-au răspândit pe cale pașnică. Dragostea de pace a Indiei poate fi socotită istorică. S-a păstrat un decret al unuia dintre cei mai mari cârmuitori ai Indiei antice, împăratul Aśoka, care a domnit în secolul al III-lea î.e.n. Aśoka a purtat multe războaie și a unificat India, dar, după înfrângerea statului Kaliṅga, văzând cât de mult sânge s-a vărsat, precum și ororile războiului, a făcut cunoscut poporului în cuvinte mișcătoare și paterne că el are „mustrări de conștiință” și că nu va mai recurge niciodată la forța armată. Dragostea de pace a Indiei contemporane este tot atât de sinceră, ca acum două milenii și jumătate în urmă.

Cred că „sufletul Indiei”, despre care se vorbește adesea, este o realitate. Sufletul Indiei constă în umanismul ei, care este cea mai caracteristică și cea mai specifică trăsătură a spiritului indian. Această țară, care a avut soarta cea mai inumană, este umană până în străfundurile ei. Acest umanism îl putem citi și în statuile de piatră. Eu l-am citit nu numai pe fețele statuilor din Ajanta și Ellora sau pe fețele țăranilor din satele din jurul Agrei, dar și în privirile blânde ale ale culilor din Himalaya, în zâmbetele mamelor și ale copiilor din ținuturile Mahāraștrei, ale Orissei și din toate locurile pe care am avut ocazia să le cutreier.